

KORONA KRİZİNİN KÜRESEL BOYUTU

*Prof. Dr. Mensur AKGÜN**

Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) 5 Nisan tarihli Durum Raporunda 1.133.758 kayıtlı vaka olduğu, salgının başlangıcından bu yana 62.784 kişinin hayatını COVID-19 yüzünden kaybettiği belirtiliyor. Ekonomik anlamda güçlü, siyasi ve askeri açıdan etkili ülkeler dahi salgınla baş etmekte zorlanıyor. İtalya ve İspanya'da sağlık sisteminin iflas ettiği, tedavi imkanlarının sınırlarına varıldığı söyleniyor. ABD'de de ciddi sorunlar yaşanıyor. Gelir düzeyi düşük 51 ülkenin dışarıdan destek almadan ayakta kalmalarının mümkün olmadığını vurgulanıyor.

Giriş

Türkiye bir yandan Korona salgınının yayılmasını engellemek, sağlık kurumlarının kapasitesini arttırmak, yeni tedavi yöntemleri bulmak ve bulunanlardan yararlanmak için çaba harcarken, diğer yandan da salgının ülke ekonomisine olan etkisini azaltmaya, mağdur grupların yaşam standardını belli bir seviyede tutacak önlemleri almaya çalışıyor. Bu önlemlerin ne denli isabetli ve başarılı olacağını henüz bilmiyoruz. Ama yardım kampanyalarından, sokağa çıkma sınırlamalarına kadar pek çok alanda adımlar atıldığı, teşvikler verildiği, tedbirler alındığı gerçek.

Ülke ekonomisini ayakta tutmak için muhtemelen daha da fazla tedbir alınması gerekecek. Çünkü salgın durdurulsa, aşı ve ilaç bulunsa dahi normal hayata dönülmesi, insanların eski tatil, yemek ve tüketim alışkanlıklarını yeniden benimsemesi zaman alacak. Dünyanın hemen her ülkesi gibi Türkiye de istihdam, gelir ve ödemeler dengesi anlamında turizm, yeme-içme sektörü, ulaştırma başta olmak üzere pek çok iş kolunda sıkıntılı bir dönem yaşayacak. Bu sıkıntı tüm tedarik zincirlerini ve genel olarak Türkiye ekonomisini etkileyecek, süreç daha fazla devlet müdahalesini kaçınılmaz hale getirecek.

Ancak ne yazık ki Türkiye ekonomisinin düzlüğe çıkması, hatta COVID-19 hastalığının kontrol altına alabilmesi bile tek başına Türkiye'nin elinde değil. Ulusal tedbirler tabii ki alınmalı, ekonomik teşvikler mutlaka sağlanmalı. Fakat nihayetinde küresel bir sorundan, binlerce kilometre ötede bir pazarda çıkıp tüm dünyayı etkileyen bir salgından ve onun yarattığı krizden söz ediyoruz. Salgının ulaşmadığı hemen hiçbir ülke ve toprak parçası kalmadı. Salgın birkaç istisna dışında tüm ülkeleri içine kapanmaya, dışarıyla olan ilişkisini mutlak minimuma indirmeye zorladı.

* Prof. Dr. Mensur Akgün İstanbul Kültür Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı. Küresel Siyasal Eğilimler Birimi (GPoT) Direktörü. Karar Gazetesi yazarı.

Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) 5 Nisan tarihli Durum Raporunda 1.133.758 kayıtlı vaka olduğu, salgının başlangıcından bu yana 62.784 kişinin hayatını COVID-19 yüzünden kaybettiği belirtiliyor. Ekonomik anlamda güçlü, siyasi ve askeri açıdan etkili ülkeler dahi salgınla baş etmekte zorlanıyor. İtalya ve İspanya'da sağlık sisteminin iflas ettiği, tedavi imkanlarının sınırlarına varıldığı söyleniyor. ABD'de de ciddi sorunlar yaşanıyor. Gelir düzeyi düşük 51 ülkenin dışarıdan destek almadan ayakta kalmalarının mümkün olmadığını vurgulanıyor.

Kısacası çözüm ulusal olduğu kadar küresel de. Salgının durdurulması için de, Türkiye ekonomisinin yeniden işler hale gelmesi için de uluslararası işbirliği, yardımlaşma şart. Türkiye'nin sadece içine kapanması, sınırlarını kapatması ne yazık ki yeterli değil. Kriz BM'nin [“Ortak Sorumluluk, Küresel Dayanışma: COVID-19'un sosyo-ekonomik baskısına karşılık vermek”](#) başlıklı raporunda belirtildiği gibi küresel ve bölgesel düzeyde de inisiyatif alınmasını gerektiriyor. Bu hem siyasi, hem iktisadi, hem de ahlaki bir sorumluluk. Ayrıca bir fırsat da. Türkiye kaynakları nispetinde ihtiyacı olanlara destek sağlamak zorunda.

Bu desteğin ne şekilde yapılabileceği, hangi alanlara öncelik tanınacağı, nasıl bir yol haritası izleneceği ise aşağıda iki bölümünün kısa bir özeti verilen BM'nin Ortak Sorumluluk ve Küresel Dayanışma raporunda mevcut. Mart ayı sonunda yayınlanan Rapor örgütün 75 yıllık tarihinde böylesi bir sağlık kriziyle karşılaşmadığı notuyla başlıyor, amacının salgının durdurulması ve doğuracağı sosyal ve ekonomik yükün hafifletilmesi olduğuyla devam ediyor. Giriş ve umut vadetmeye gayret eden sonuç kısmıyla birlikte altı bölümden oluşuyor.

Salgına karşı mücadelede yapılması beklenenler

Raporun ilk bölümünde salgının kontrol altına alınması için BM uzmanlarının üye devletlere yönelik tavsiyeleri yer almakta. Altı ana başlık altında toplanmış olan bu tavsiyelerin ilkinde devletlere kararlı bir tutum takınmaları önerilmekte, salgının yaygın olmadığı yerlere hazırlıklı olmaları çağrısı yapılmakta, tüm şüpheli vakaların test edilmesini istenmekte, karantina ve insanların yer değiştirmesine sınırlama getirme başta olmak üzere kısıtlayıcı tedbirlerin alınmasının önemini vurgulanmakta, etkin bir sağlık sisteminin ve sağlık çalışanlarının korunmasının gerekliliğinin altı çizilmekte, bilgi paylaşımı teşvik edilmekte.

BM raporunun ikinci tavsiyesi sağlık sistemlerinin dayanıklılığını arttıracak tedbirlerin alınması yönünde. Üçüncü tavsiyesi sağlık sistemleri zayıf ülkelere yardımın gerekli olduğuna ilişkin. Raporun üstünde özellikle durduğu konu savaş yorgunu ülkelere, savaştan kaçarak küçük ceplere sıkışmış olan insanlara yardım edilmesinin gerekliliği. Ayrıca bu bölümde dünyada 2.2 milyar insanın içecek temiz suyunun olmadığı, 4.2 milyar insanın da atık tahliyesi imkanlarından yararlanamadığı hatırlatılmış.

Bu yüzden de BM insani yardımların aksamadan sürmesi, Korona salgınıyla başa çıkması mümkün olmayan 51 ülkeye destek verilmesi, BM Genel Sekreteri tarafından ilan edilen küresel ateşkese uyulması gibi tedbirler sıralanıyor.

Raporun dördüncü ve beşinci tavsiyesi devletlerin ve şirketlerin sağlık alanındaki araştırmaların sonuçlarını açıklamaları, işbirliği yapmaları, BM'nin imkanlarından yararlanmaları doğrultusunda. Bu bölümde etik kurallara uyulması, hasta haklarının korunması, internet dolaşımı üstünden elde edilen bilgilerin salgının durdurulması için kullanılması gibi öneriler var. BM raporunun en son tavsiye başlığı ise yardımseverlere çağrı niteliğinde, daha fazla kaynağın tıbbi amaçlarla kullanılması amacıyla talepte bulunuyor. 13 Mart tarihinde WHO'nun ve İsviçre Filantropi Vakfı'nın birlikte oluşturduğu COVID-19 Dayanışma Reaksiyon Fonu'na daha çok destek verilmesini istiyor.

Salgının sosyo-ekonomik sonuçlarına karşı yapılması beklenenler

Raporun dördüncü bölümü salgının doğuracağı sonuçları nötralize etmek için üye devletlerden, özellikle de ekonomileri güçlü ve diğerlerine katkıda bulunabileceklerden destek ve dayanışma talebinde bulunuyor. Bu bölümdeki talepler küresel, bölgesel ve ulusal olmak üzere üç başlık altında toplanmış. Bu talepler sıralanmadan öncede taleplerin altyapısını oluşturan temel prensipler belirtilmiş. Bunlar kabaca tüm insanların, tüm şirketlerin ayakta tutulması şart olduğu, olağanüstü dönemlerin olağanüstü önlemleri gerektirdiği (ancak kastın olağanüstü hal ya da demokrasinin askıya alınması olmadığını belirtelim), duruma özgü reaksiyonların kaçınılmaz olduğu ve imkanı olanın olmayana yardım etmesi diye özetlenebilir.

Küresel düzeyde önerilen tedbirlerin başında ise insan merkezli bir yaklaşımın benimsenmesi geliyor. Rapor işsizlerin korunması için tedbirler alınmasının gereğinin altını çiziyor. İkinci öneri devletlerin içlerine kapanmanın cazibesine kapılmamaları, ticarete tarife dışı ya da başka engeller çıkartmamaları yönünde. Üçüncü öneride gelişmekte olan ülkelere destek olun deniyor. Ödemeler dengesi zaten bozuk ülkelerin bu krizden daha da fazla etkilenecekleri, dolayısıyla da onların vadesi gelmiş borçlarının ertelenmesi gerektiği vurgulanıyor. Dördüncü öneri uluslararası finans kuruluşlarının ve merkez bankalarının işbirliğiyle doğabilecek likide krizleri için tedbir alınması doğrultusunda. Bu bölümün son kısmında ise uygulamadaki yaptırımların hafifletilmesi gündeme getiriliyor.

Bölgesel düzeyde küresel paketin benzeri öneriler sunulmuş, içe kapanmak değil işbirliği ve dayanışmayı arttırmak ön plana çıkartılmış. Ulusal çapta dikkate alınması istenen tedbirlerin başında özellikle dar gelirli ve krizden en ağır şekilde etkilenmiş kesimlere yönelik mali destek paketleri var. İkinci sırayı insan haklarının korunmasına karşı hassasiyet gösterilmesi ve alınacak önlemlerin kapsayıcı olması geliyor. Yaş, cinsiyet, göç gibi faktörler dikkate alınmadan herkese ulaşacak bir yardım anlayışının benimsenmesinin şart olduğu vurgulanıyor.

Diğer öneriler arasında KOBİ'lerin desteklenmesi, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, eğitimin her anlamda güçlendirilmesi, çatışma mağduru ülkelerde bir arada yaşama koşullarının yaratılması var.

Öneri: Destek verelim ama asıl destek çağrısında bulunalım

Hiç şüphe yok ki Türkiye'nin BM raporunda önerilen ulusal önlemleri alması, insan haklarını ve demokrasisini güçlendirmesi, KOBİ'ler destek olması, eğitimdeki sorunları gidermek için çalışması, kutuplaştırıcı siyasetini terk etmesi şart. Salgının durdurulması için de ulusal düzeyde hala yapması gerekenler olduğu anlaşılıyor. Ancak Türkiye'nin kaynakları el verdiği ölçüde başta komşuları olmak üzere yakın işbirliği içinde olduğu ülkelere destek vermek için de çaba göstermesi, daha da önemlisi uluslararası toplumu BM tarafından hazırlanan raporun beklentilerine uygun bir şekilde harekete geçirmek amacıyla siyasi ve diplomatik çaba harcaması gerekiyor.

Küresel ve hatta bölgesel siyasi liderliğin olmadığı, siyasi ve iktisadi ağırlığı olan pek çok ülkenin kendi içine döndüğü bu dönemde Türkiye'nin BM Sekreterya'sının çizdiği yol haritasına uyumlu bir çağrıyla ortaya çıkması, raporun kırılğan diye tanımladığı gelişmekte olan ülkelere yardım talebini kimseyi suçlamadan, tarihsel bir hesaplasmaya girmeden dillendirmesi, İran'a karşı uygulananlar başta olmak üzere ambargoların kaldırılmasını istemesi, çatışmaların durdurulmasını gündeme getirmesi şu anki çıkarlarına ve gelecekteki beklentilerine uygun olacaktır. Unutmayalım ki yardım ve dayanışma kadar hatta ondan daha fazla yardım ve dayanışma talebinde bulunmak önemlidir. Özellikle de böylesi bir ihtiyaç kendisini bu denli hissettirmişken ve zemini saygın bir uluslararası örgüt tarafından hazırlanmışken...

Global Political Trends Center

Global Political Trends Center (GPoT Center) is a nonprofit, nonpartisan research institution established under the auspices of Istanbul Kültür University in 2009.

GPoT Center was founded with the aim to support reconciliation and non-violent solutions to international as well as domestic issues through dialogue. Our mission is to contribute to stability, democratization and peace through organizing multitrack diplomacy meetings, conducting innovative and independent research, and encouraging informed debates in the media on key issues affecting Turkey and the world.

GPoT Center serves as a platform for the free exchange of views and information on political, social and economic matters concerning a variety of parties and segments of society. We aim to achieve our mission by routinely bringing together opinion leaders, government officials, policy makers, analysts, scholars, experts and members of the media from Turkey and abroad.

Our publications can be downloaded from our website for free. They are also accessible through online libraries worldwide, such as the International Relations and Security Network in Zurich, Europe's World in Brussels, and Columbia University Press in New York. Additionally, you can find our books on Google Books and Amazon Kindle.

CONTACT DETAILS

Global Political Trends (GPoT) Center
Istanbul Kültür University
Atakoy Campus, Bakirkoy
34158 Istanbul, Turkey
www.gpotcenter.org
info@gpotcenter.org

Tel: +90 212 498 44 76/65

Fax: +90 212 498 44 05

*Bu yayındaki yazıların bilim, içerik ve dil bakımından sorumluluğu yazarlarına aittir. İKÜ-GPoT'un duruşunu yansıtmamaktadır.
The academic and content responsibility of the publications exclusively belongs to its authors. It does not reflect IKU-GPoT's standing.*